

Is Jesus een mythe?

Beschrijving

Ja, *Jezus* is een mythisch persoon. Niet in de zin dat er in de eerste eeuw nooit iemand met de naam Jezus was, die rond *Galilea* predikte. Maar hij is een mythe in de zin dat er duidelijk heel veel verhalen en legendes bovenop het originele verhaal van zijn leven zijn gestapeld.

In dit verband heeft mij het Kerstverhaal vanuit het perspectief van de apostelen, die een bijdrage aan de Bijbel leverden, altijd verward.

Lucas en Matteüs

Wat ik bedoel is dit: het Kerstverhaal wordt verteld in *Lucas* en *Matteüs*, maar in de andere twee evangeliën (van *Marcus* en *Johannes*) is er geen verhaal over de geboorte van Jezus.

Als je ooit de kans krijgt, zet deze verhalen dan eens naast elkaar en lees ze regel voor regel om een idee te krijgen van hoe en waar ze verschillen.

Er zijn ook een paar overeenkomsten, zoals dat Jezus' ouders *Maria* en *Jozef* zijn.

De familie van Jezus is op de een of andere manier verbonden met zowel *Nazareth* als *Bethlehem*.

Verder zijn de evangeliën het niet over veel eens.

Als we ons nu tot *Lucas* wenden, zien we dat de familie van Jezus oorspronkelijk uit *Nazareth* lijkt te komen. De reden dat ze in *Bethlehem* zijn, is gecompliceerd te noemen. *Keizer Augustus* voerde de meest bizarre belasting in waar je ooit van hebt gehoord: alle nakomelingen van *Koning David* (zoals Jezus) moeten naar *Bethlehem* terugkeren om die belasting te betalen (David is op dat moment in de tijd ongeveer 41 generaties terug in de tijd!). Maar hoe dan ook, daarom was het gezin in *Bethlehem*.

In *Matteüs*: wanneer Jezus in *Bethlehem* wordt geboren, krijgt hij bezoek van de drie Wijzen. *Maria* en *Jozef* moeten naar *Egypte* vluchten omdat koning *Herodes* kindermoord pleegt in en rond *Bethlehem* in een vergeefse poging Jezus te doden. Dan keren ze terug als het veilig is, en vestigen zich in *Nazareth*, voor het geval *Herodes* nog wat van plan is.

De pasgeboren Jezus krijgt ook bezoek van een groep herders die van hem hoorden door een engelenkoor. Opvallend is dat geen van deze gebeurtenissen, zelfs maar zijdelings, in de tekst van het

andere evangelie wordt genoemd. Om de een of andere reden vergat Lucas de kindermoord of de reis naar Egypte te noemen. En op dezelfde manier â??vergeetâ?? Mattheüs de bijzonder vreemde belasting van de Keizer te noemen.

Deze aspecten van het leven van Jesus is de mythe. Mogelijk was er een man die ronddwaalde en predikte en wonderen deed in de 1^e eeuw. Maar al deze mythologie die bovenop zijn leven is toegevoegd, maakt hem tot een mythische figuur. Dat er een dergelijke man, genaamd Jezus, echt bestaan heeft, werd genoteerd door *Flavius Josephus*¹, een bijna tijdgenoot van Jezus.

Flavius Josephus (37-ca. 100)

Flavius Josephus

Flavius Josephus, ook bekend als *Yosef ben Matityahu*, was een Joodse aristocraat geboren in Jeruzalem rond 37. Voor zover bekend schreef hij vier werken.

Het eerste, waarschijnlijk gepubliceerd rond 75, was de *Joodse Oorlog*. Het was een verslag van het conflict tussen Rome en de Joden, de strijd tussen 66 en 71 waaraan Josephus zelf deelnam, en die eindigde met de *Belegging van Masada*.

Een tweede werk was *Oudheden van de Joden* en werd ergens vóór de dood van de laatste Flaviër, *Domitianus*, in 96 in het Grieks gepubliceerd. Het doel van het werk lijkt te zijn geweest het uitleggen van de Joodse geschiedenis en cultuur aan een niet-Joods publiek. Mogelijk beschouwde hij dit als een belangrijk project gezien de conflicten tussen Joden en heidenen in die tijd. Door het hele werk heen prijst hij de Joden als het hoogtepunt van de beschaving en vertelt hij de geschiedenis van de wereld vanuit hun perspectief. In dit werk noemt hij Jezus tweemaal.

Daarmee is dit werk belangrijk als tweede bron voor gebeurtenissen die in de Bijbel voorkomen, zoals de verhalen van *Pontius Pilatus*, *Herodes de Grote*, *Johannes de Doper*, *Jakobus*, de broer van Jezus, en *Jezus van Nazareth*.

Hoewel de Bijbel waarschijnlijk een van Josephus's bronnen voor deze verhalen was, bevestigen zijn hervertellingen dat deze destijds door de Joden als historische verhalen werden beschouwd.

Andere bronnen

- Rond het jaar 110 vermeldt de Romeinse senator *Plinius de Jongere* christenen en degene die ze vereren.
- Omstreeks 120 is het de beurt van de historicus *Tacitus* om Jezus te noemen.
- Zijn tijdgenoot *Suetonius* vermeldt dat er ten tijde van *Claudius* rellen waren onder de Romeinse Joden, met als aanleiding het optreden van *de agitator Chrestus*• (de voor ons ongebruikelijke spelling is in antieke teksten gangbaar).

Veel meer evangeliën

Er zijn nogal wat andere evangeliën bekend, zoals dat van *Thomas*, van *Maria*, van *Judas*, van *Petrus*, of het *Proto-evangelie* van *Jacobus* een uitgebreide vertelling over de geboorte van Jezus. Waarom zijn die grotendeels uit het zicht verdwenen?

Er zijn ook pogingen geweest om uit de veelheid aan evangeliën één enkel evangelie te distilleren, een zogenaamde evangelieharmonie, die dan de andere overbodig zou maken. Waarom is dat mislukt?

Het is het resultaat van ontwikkelingen in de 2e eeuw. In de loop van die eeuw werd duidelijk dat deze vier evangeliën het meest gelezen en verteld werden. Gemeenschappen die eerder maar een enkel evangelie bezaten, wilden van alle vier een exemplaar bemachtigen. Toen ontstonden ook de eerste handschriften waarin de vier evangeliën bij elkaar werden gebracht. Aan het eind van de 2^e eeuw kon een kerkvader als *Ireneüs van Lyon*² met nadruk schrijven dat het ook precies deze vier moesten zijn: er mocht niets meer af, niets meer bij, en niets meer voor in de plaats, wat anderen ook beweerden en probeerden.

Lang proces

In werkelijkheid betekenden deze ontwikkelingen niet dat andere evangeliën niet meer gelezen werden. Zo heeft de *Syrische kerk* tot in de 5^e eeuw een evangelie-harmonie gebruikt in plaats van de vier afzonderlijke evangeliën. Een boek als het *Proto-evangelie van Jacobus* was tot in de Middeleeuwen populair. Sowieso is het vaststellen van de Christelijke canon â?? de afgeronde lijst van gezaghebbende boeken â?? een lang proces geweest. Maar de contouren van wat het *Nieuwe Testament* zou worden waren aan het eind van de 2^e eeuw wel duidelijk.

De oudste vier

Marcus, Matteüs, Lukas en Johannes zijn ook de oudste evangeliën die we kennen, en in die volgorde. Die ouderdom, naast natuurlijk de kennelijk aansprekende inhoud, verklaart waarschijnlijk hun succes in de eerste eeuwen van het Christendom. Het is verder wel duidelijk waarom het oudste evangelie, dat van Marcus, is geschreven. Met het verstrijken van de tijd werd het belangrijk om verhalen en herinneringen aan Jezus te bewaren, en om een selectie te maken en die creatief te bewerken tot een samenhangend geheel.

Deze scheppingsdaad van Marcus werd nagevolgd door Matteüs en Lucas, die het evangelie naar Marcus gebruikten en ook ander materiaal inbrachten. Zodoende lieten ze ook zien dat voor hun gevoel Marcus niet alles had gezegd en ook niet op de beste manier. Geheel anders was weer Johannes, hoezeer ook hij het idee van zo'n biografie gekend moet hebben. Aan het evangelie van Johannes kun je nog sterker dan aan de andere zien dat het bij een biografie â?? en dus ook bij een evangelie â?? evenveel over de schrijver zelf gaat als over de beschreven persoon.

Waarom juist deze vier?

In de eerste eeuwen circuleerden meer evangeliën (zoals het Evangelie van Thomas), maar deze vier werden canoniek omdat ze:

- apostolische oorsprong hadden (of daaraan verbonden waren)
- consistent waren met de kern van het geloof
- breed geaccepteerd waren in verschillende regio's

Verschillen en tegenstrijdigheden

Naast de hierboven aangegeven verschillen, zijn er nog meer, bijvoorbeeld:

- volgorde van gebeurtenissen
- details rond de opstanding
- woorden van Jezus

Dit is geen fout, maar juist typisch voor: onafhankelijke getuigenverslagen. Volledig identieke verhalen zouden eerder wijzen op kopiën.

De belangrijkste verschillen

Hieronder de verschillen in de evangeliën van Matteüs en Lucas ten aanzien van de geboorte van Jezus:

Thema	Matteüs	Lucas
Perspectief	Jozef centraal	Maria centraal
Aankondiging	Engel verschijnt aan Jozef	Engel verschijnt aan Maria
Geboorteplaats	Bethlehem (lijkt vanzelfsprekend)	Bethlehem door volkstelling
Volkstelling	Niet genoemd	Cruciaal element
Bezoekers	Wijzen uit het oosten	Herders
Ster	Ja	Nee
Herodes	Centrale rol	Niet genoemd
Vlucht naar Egypte	Ja	Nee
Terugkeer	Via Egypte → Nazareth	Direct naar Nazareth
Toon	Koninklijk, profetisch	Nederig, menselijk

¹ **Titus Flavius Josephus** (37-ca. 100), oorspr. naam **Josef ben Mattijahu** genoemd, was een Romeins-Joodse geschiedschrijver en hagiograaf van priesterlijke en koninklijke afkomst. In zijn twee belangrijkste werken *Oude geschiedenis van de Joden* (ca. 94) en *De Joodse oorlog* (ca. 75) ligt het accent op de 1^e eeuw, vooral op de Joodse opstand tegen de Romeinse bezetting in de periode 66-70 (de Eerste Joodse Oorlog) die resulteerde in de vernietiging van Jeruzalem in 70.

² **Ireneüs van Lyon** (circa 122-202) is de eerste grote theoloog en kerkvader van de christelijke kerk, na de periode van de apostelen. Zijn betekenis voor de vroeg-christelijke kerk is heel groot geweest, waarvoor hij door Paus Franciscus tot kerkleraar is verklaard. Zijn formulering van de verzoeningsleer werd later, bij het *Eerste Concilie van Nicea*, tot grondslag van het christendom uitgeroepen.

Datum aangemaakt
2026/03/28